

OBSAH

PŘEDMLUVA	17
SEZNAM ZKRATEK	19
 FONETIKA A FONOLOGIE (M. Krčmová).....	21
ZÁKLADNÍ FONETICKÉ POJMY	21
Hlasové ústrojí a jeho činnost	21
Ústrojí modifikační. Činnost mluvních orgánů	22
Akustická stavba řeči	22
Fonetická transkripce	23
ZÁKLADNÍ POJMY Z FONOLOGIE	25
Foném	25
Fonologická opozice	25
Morfoném	26
Fonologická transkripce	27
ORTOFONIE A ORTOEPIE	27
SAMOHLÁSKY (VOKÁLY)	28
Inventář vokálních fonémů češtiny	28
Opozice kvantity	29
Vokální trojúhelník	29
Využití vokálních fonémů	29
Alofony vokálních fonémů	30
Alternace vokálních fonémů	30
Dvojhlásky	32
SOUHLÁSKY (KONSONANTY)	33
PRAVÉ (ŠUMOVÉ) KONSONANTY	33
Inventář pravých konsonantů	33
Opozice znělosti	33
Přehled pravých konsonantů	34

Využití pravých konsonantů	35
Alofony pravých konsonantů	35
Alternace pravých konsonantů	36
SONORY	37
Inventář sonor	37
Využití sonor a jejich alofony	38
Alternace sonor	39
KLOUZAVÉ SOUHLÁSKY	39
STAVBA SLABIKY	40
Slabičné jádro	40
Svahy slabiky	41
Hranice slabiky	41
Kombinace fonémů v rámci slabiky	42
SLOVO JAKO ZVUKOVÁ JEDNOTKA	42
ČLENĚNÍ SOUVISLÉ ŘEČI	43
PŘEDĚLY	43
VYJADŘOVÁNÍ VNĚJŠÍHO PŘEDĚLU	44
Hlavní přízvuk	44
Jiné způsoby vyjádření vnějšího předělu	46
VYJADŘOVÁNÍ VNITŘNÍHO PŘEDĚLU	47
Vedlejší přízvuk	47
Jiné způsoby vyjádření vnitřního předělu	48
VYJADŘOVÁNÍ TERMINÁLNÍHO PŘEDĚLU	48
Pauza	48
Intonace	49
Kadence	49
Antikadence	51
Polokadence	51
Jiné způsoby vyjádření	52
OBMĚNY VÝSLOVNOSTI FONÉMŮ V SOUVISLÉ ŘEČI	53
VÝSLOVNOST PO PAUZE	53
VÝSLOVNOST PŘED PAUZOU	53
SPOJENÍ VOKÁL + VOKÁL	53
SPOJENÍ KONSONANT + VOKÁL	54
VÝSLOVNOST SOUHLÁSKOVÝCH SKUPIN	55
Asimilace	55
Asimilace znělosti	55
Asimilace artikulační	56
Zjednodušování souhláskových skupin	58
Jiné změny realizací	58
FONOLOGICKÉ CIZOSTI V ČEŠTINĚ	
VÝSLOVNOST PŘEJATÝCH SLOV	58
ZVUKOVÁ STAVBA ČEŠTINY A JEJÍ GRAFICKÝ ZÁZNAM	61

LEXIKOLOGIE (Z. Hladká)	65
LEXIKÁLNÍ SUBSYSTÉM A JEHO JEDNOTKY	65
Slovo	65
Motivovanost slova	67
Jinak vymezené jednotky lexikálního subsystému	69
Víceslovné lexikální jednotky	70
VÝZNAM LEXIKÁLNÍCH JEDNOTEK	73
Plnovýznamová a neplnovýznamová slova (slovní druhy)	73
Lexikální význam a jeho konstituování	75
Obecná a vlastní jména	78
VÝZNAMOVÉ VZTAHY	79
Paradigmatické významové vztahy	79
Synonymie	79
Hyperonymie — hyponymie	82
Opozitnost	84
Syntagmatické významové vztahy (lexikální spojitelnost)	88
Polysémie (a homonymie)	89
SLOVNÍ ZÁSoba ČEŠTINY	92
Vrstvy v slovní zásobě	93
Změny slovní zásoby	96
Některé tendence v současné slovní zásobě češtiny	103
ZPRACOVÁNÍ SLOVNÍ ZÁSoby VE SLOVNÍCÍCH	104
SLOVOTVORBA (D. Šlosar)	109
TVOŘENÍ SUBSTANTIV ODVOZOVÁNÍM	113
SUBSTANTIVA ZE SUBSTANTIV	113
Jména konatelská	113
Jména podle příslušnosti	116
Názvy míst	118
Jména přechýlená	120
Názvy hromadné (kolektiva)	124
Názvy jednotlivin	125
Deminutiva (jména zdrobnělá)	125
Augmentativa (jména zveličelá)	128
Modifikace dalšími přídavnými rysy	129
Modifikace hodnotícími rysy	131
Názvy specifikační	132
SUBSTANTIVA ZADJEKTIV	133
Názvy nositelů vlastností	133
Maskulina	133

Feminina	135
Neutra	137
Substantivizace adjektiv	137
Názvy vlastností	138
SUBSTANTIVA ZE SLOVES	140
Jména činitelská	140
Názvy prostředků činnosti	144
Názvy výsledků děje	146
Názvy dějů	147
SUBSTANTIVA Z ADVERBIÍ A Z PŘEDLOŽKOVÝCH PÁDŮ	154
Názvy nositelů okolnostních příznaků	154
SUBSTANTIVA Z ČÍSLOVEK	155
TVOŘENÍ SUBSTANTIV SKLÁDÁNÍM	157
Kompozita slučovací	157
Jména podle příslušnosti (obyvatelská)	158
Jména konatelská	158
Jména činitelská	159
Názvy prostředků činnosti	160
Názvy míst	161
Názvy dějů	161
Názvy nositelů vlastností	162
Kompozita číselná	164
TVOŘENÍ ADJEKTIV ODVOZOVÁNÍM	165
ADJEKTIVA ZE SUBSTANTIV	165
Adjektiva posesivní	165
Vztah k místu	167
Adjektiva původu z látky	168
Nespecifikovaná relační adjektiva	169
Adjektiva kvalitativní (jakostní)	170
ADJEKTIVA ZE SLOVES	172
Procesuálnost	172
Rezultativnost pasivní	172
Rezultativnost aktivní	172
Neaktuální vykonávání	173
Potenciální zasažení	175
Účelovost	176
ADJEKTIVA Z ADJEKTIV	176
Komparativ (druhý stupeň)	176
Superlativ (třetí stupeň)	177
Zvýšená míra vlastnosti	177
Velká míra vlastnosti	178
Nejvyšší míra vlastnosti	178
Připuštění nejvyšší míry vlastnosti	178
Menší míra vlastnosti	179
Menší, neúplná míra vlastnosti	179

ADJEKTIVA Z ADVERBIÍ A Z PŘEDLOŽKOVÝCH PÁDŮ	180
Adjektiva z adverbíí	180
Adjektiva z předložkových pádů	180
ADAPTACE PŘEJATÝCH ADJEKTIV	181
TVOŘENÍ ADJEKTIV SKLÁDÁNÍM	181
Kompozita kvalitativní	181
Kompozita kvantitativní	182
Kompozita relační	182
Kompozita slučovací a reciproční	183
Kompozita s předním členem genitivním	184
Kompozita dějová	184
TVOŘENÍ SLOVES	184
SUFFIXACE	184
Rozdělení podle infinitivního kmene	184
Slovotvorný sklad jednotlivých tříd	186
PREFIXACE	197
Lexikální modifikace a významové mutace	199
Vyjádření míry děje	209
Vyjádření průběhu	210
Distributivnost	212
Hodnocení děje	213
Čistá perfektivizace	213
SLOVOTVORNÝ FORMANT SE/SI	214
TVOŘENÍ ZÁJMEN	216
ZÁJMENA ZE ZÁJMEN	216
TVOŘENÍ ADVERBIÍ	217
ADVERBIA ZE SUBSTANTIV	217
ADVERBIA Z ADJEKTIV	219
ADVERBIA ZE SLOVES	220
ADVERBIA Z ČÍSLOVEK	221
ADVERBIA ZE ZÁJMEN	221
ADVERBIA Z ADVERBIÍ	222
TVOŘENÍ ZKRATEK A ZKRATKOVÝCH SLOV, TVOŘENÍ ZKRACOVÁNÍM	224
MORFOLOGIE (Z. Rusínová, M. Nekula)	227
SLOVNÍ DRUHY (Z. Rusínová)	228
SUBSTANTIVA (PODSTATNÁ JMÉNA)	229
ČÍSLO JMEN	229
ROD JMEN	232
PÁD SUBSTANTIV	235

Vokativ	235
Nominativ	236
Genitiv	237
Dativ	239
Akuzativ	240
Lokál	241
Instrumentál	242
SKLOŇOVÁNÍ SUBSTANTIV	243
MASKULINA	244
Typy životné: pán, muž	244
Distribuce životných maskulin ke vzorům pán, muž	245
Typ předseda	246
Typ soudce	246
Užití některých koncovek u životných maskulin	247
Typy neživotné: hrad, stroj	250
Distribuce neživotných maskulin mezi vzory hrad, stroj	251
Distribuce koncovek u vzoru hrad	252
Jména pomnožná	254
Adjektivní skloňování	254
FEMININA	254
Typ žena	254
Přechod mezi typy žena a růže	257
Typ růže	258
Typ kost	260
Jména pomnožná	262
Adjektivní skloňování	262
NEUTRA	263
Typ město	263
Typ moře	266
Typ kuře	267
Typ stavení	267
Jména pomnožná	268
Adjektivní skloňování	268
Nesklonná domácí substantiva	268
SKLOŇOVÁNÍ PŘEJATÝCH SUBSTANTIV	
A CIZÍCH VLASTNÍCH JMEN	268
Jména řeckého a latinského původu. Skloňování a způsoby jejich adaptace	269
Skloňování ostatních jmen přejatých	271
Maskulina	271
Feminina	275
Neutra	277
Jména pomnožná	279
Adjektivní skloňování	279
Nesklonná substantiva	280

ADJEKTIVA (PŘÍDAVNÁ JMÉNA)	281
JMENNÁ DEKLINACE ADJEKTIV	282
SLOŽENÁ DEKLINACE ADJEKTIV	282
Tvrdý typ skloňování, vzor <i>mladý</i>	282
Měkký typ skloňování, vzor <i>jarní</i>	283
SMÍŠENÁ DEKLINACE ADJEKTIV	283
Typ <i>otecův/matčín</i>	284
NESKLONNÁ ADJEKTIVA	284
ZÁJMENA (PRONOMINA)	284
OSOBNÍ ZÁJMENA (PERSONALIA)	285
Tvary osobních zájmen	286
ZVRATNÉ (REFLEXIVNÍ) ZÁJMENO OSOBNÍ	287
Tvary zvratného zájmena	288
PŘIVLASTŇOVACÍ ZÁJMENA (POSESIVA)	288
Tvary přivlastňovacích (posesivních) zájmen	289
ZVRATNÉ (REFLEXIVNÍ) ZÁJMENO PŘIVLASTŇOVACÍ	290
Tvary zvratného zájmena přivlastňovacího	291
UKAZOVACÍ ZÁJMENA (DEMONSTRATIVA)	291
Tvary ukazovacích zájmen	292
ZÁJMENA (NE)TOTOŽNOSTI (IDENTIFIKAČNÍ)	294
Tvary identifikačních zájmen	295
ZÁJMENA TÁZACÍ (INTEROGATIVA)	295
Tvary tázacích zájmen	296
ZÁJMENA VZTAŽNÁ (RELATIVA)	297
Tvary zájmena <i>jenž</i>	298
ZÁJMENA NEURČITÁ (INDEFINITA)	299
Tvary zájmen neurčitých (indefinit)	300
ZÁJMENA TOTALIZUJÍCÍ KVANTUM, MÍRU (TOTALIZÁTORY)	300
Tvary totalizujících zájmen	301
ČÍSLOVKY (NUMERALIA)	301
ČÍSLOVKY ZÁKLADNÍ	302
ČÍSLOVKY ŘADOVÉ	304
ČÍSLOVKY DRUHOVÉ	304
ČÍSLOVKY NÁSOBNÉ	304
JINÉ VYJÁDRĚNÍ KVANTOVOSTI	305
Morfologické tvary číslovek	306
Spojení číslovka + jméno počítaného předmětu	308
Izolované tvary	309
SLOVESA (VERBA)	310
OSOBA SLOVESA (PERSONA)	311
ČÍSLO SLOVESA (NUMERUS)	315
ČAS SLOVESNÝ (TEMPUS)	315
Prézens (přítomný čas)	316

Préteritum (minulý čas)	316
Futurum (budoucí čas)	317
VID SLOVESNÝ (ASPEKT)	318
ZPŮSOB (MODUS)	320
SLOVESNÝ ROD	323
SLOVESA Z HLEDISKA MORFOLOGICKÉ FORMY	324
Slovesné tvary podle kmene infinitivního	326
IZOLOVANÁ SLOVESA	332
ZÁPORNÉ TVARY SLOVES (NEGACE)	335
TVARY NEURČITÉ	335
Přechodníky (transgresivy)	335
Infinitiv	337
Příčestí	337
PŘÍSLOVCE (ADVERBIA)	338
ZÁJMENNÁ PŘÍSLOVCE	339
ADVERBIA MODÁLNÍ A STAVOVÁ	340
MORFOLOGICKÁ CHARAKTERISTIKA ADVERBIÍ	340
PŘEDLOŽKY (PREPOZICE)	341
PŘEDLOŽKY PODLE SPOJITELNOSTI	342
PŘEDLOŽKY PODLE PŮVODU	346
UŽÍVÁNÍ PŘEDLOŽEK	349
SPOJKY (KONJUNKCE)	350
SPOJKY SOUŘADICÍ (PARATAKTICKÉ)	350
Vztah slučovací	351
Vztah stupňovací	351
Vztah odporovací (adverzativní)	352
Vztah alternativní/vylučovací (disjunktivní)	352
Vztah vysvětlovací	352
SPOJKY PODŘADICÍ (HYPOTAKTICKÉ)	352
Vztah příčinný	352
Vztah následkový (konkluzivní)	353
Vztah účinkový	353
Vztah důvodový	353
Vztah účelový	353
Vztah podmínkový	353
Vztah přípustkový	354
Vztah časový	354
Vztah způsobový	354
Vztah prostředkový	354
Vztah průvodní okolnosti	355
Vztah výjimečný	355
Vztah zřetelový	355
Spojky ve větách obsahových a determinujících	355
CITOSLOVCE (INTERJEKCE)	356

ČÁSTICE (PARTIKULE) (M. Nekula)	358
SYNTAX (M. Grepl, P. Karlík, M. Nekula)	369
VĚTA (P. Karlík)	369
VĚTA A VÝPOVĚĎ	369
TYPOLOGIE VĚTY	372
Sémantická klasifikace predikátů (základní větné typy)	372
Sémantické participanty a jejich role	384
Syntaktické chování predikátorů ve funkci přísudku (přísudková valence)	386
Větné struktury podmětové (dvojčlenné) a bezpodmětové (jednočlenné)	388
VĚTNÉ ČLENY (vyjádřené slovními druhy a vedlejšími větami)	396
Přísudek	396
Podmět	410
Předmět	422
Příslovečné určení	436
Určení místa	439
Určení času	443
Určení způsobu	452
Určení míry a intenzity	455
Určení prostředku v širokém smyslu	459
Určení původce	462
Určení zřetele	463
Určení průvodních okolností	467
Určení příčinná v širokém smyslu (podmínky, příčiny, přípustky, účelu)	469
Doplněk	486
Přívlastek	490
Přívlastek shodný	491
Přívlastek neshodný	503
VĚTNÉ ČLENY SLOŽENÉ	510
VĚTNÉ ČLENY NĚKOLIKANÁSOBNÉ	512
Poměr slučovací	513
Poměr odporovací	515
Poměr stupňovací	516
Poměr alternativní (vylučovací)	517
VĚTNÉ ČLENY KOMPLEXNÍ (PŘÍSTAVEK)	519
HIERARCHIZACE VÝZNAMOVÉ STRUKTURY VĚTY	522
VĚTY S VÝZNAMEM NUTNOSTI, MOŽNOSTI (SCHOPNOSTI) A ZÁMĚRU (M. Grepl)	533
VĚTY ZÁPORNÉ (M. Grepl)	548

SPOJOVÁNÍ VĚT (P. Karlík)	554
VÝPOVĚĎ (M. Grepl)	568
VÝPOVĚDNÍ MODIFIKACE (důsledky užití vět jako výpovědí)	569
Elipsa (výpustka)	570
Substituce (nahrazení vět jmény)	574
Parcelace	575
Předsouvání	576
Osamostatňování hlavních a vedlejších vět	577
Stažení souvětných konstrukcí	580
Partikulizace (zčásticovávání) hlavních a vedlejších vět	585
Obohacování větných (souvětných) struktur	585
KOMUNIKAČNÍ FUNKCE VÝPOVĚDÍ	585
Počet a klasifikace komunikačních funkcí výpovědí	586
Jazykové indikátory komunikačních funkcí	591
Výpovědi s funkcí oznamovací (sdělení, tvrzení, oznámení aj.)	598
Výpovědi s funkcí výzovou (rozkaz, povel, rada, nabídka aj.)	598
Výpovědi s funkcí tázací (otázky zjišťovací a doplňovací)	608
Výpovědi s funkcí závazku (slib, odmítnutí aj.)	612
Výpovědi s funkcí dovolení a námitky	614
Výpovědi s funkcí varování (výhrůžka, výstraha aj.)	617
Výpovědi s funkcí pochvaly a výtky	619
Výpovědi s funkcí deklarativní (křest, jmenování, odsouzení ...)	621
POSTOJE	623
Postoje jistotně modální (nejistota, obava, naděje, cizí mínění)	624
Postoje preferenční	627
Postoje přací (přání splnitelné a nesplnitelné)	628
Postoje hodnotící	631
Postoje emocionální	632
AKTUÁLNÍ ČLENĚNÍ (M. Nekula)	633
Téma a réma	633
Kontextová zapojenost	633
Výpovědní dynamičnost	634
Vytýkání	635
Testování	636
Výrazové prostředky aktuálního členění	637
Aktuální členění na začátku textu	644
Aktuální členění na konci textu	645
SLOVOSLED (M. Nekula)	645
Slovosled a aktuální členění	646
Slovosled a gramatická stavba výpovědi	646
Slovosled, přízvuk a rytmus (postavení příklonek)	647
TEXT (M. Nekula)	652
SITUATIVNOST TEXTU (reference)	653
INTERTEXTOVOST TEXTU	657

Citace v textu	659
Citace v odborných textech	665
INTENCIONÁLNOST TEXTU	670
Textový vzor	671
Typy textů	671
Členění textu	673
Členicí signály	674
AKCEPTABILITA TEXTU	677
Prostředky komunikačního souladu	677
Prostředky kontaktní	678
INFORMATIVNOST TEXTU	679
KOHERENCE TEXTU	681
Tematické posloupnosti	682
Lexikální prostředky koherence textu	686
Gramatické kategorie slovesné v textu	695
Pád v textu	696
Elipsa v textu	696
Parcelace	698
 STYLISTIKA (M. Jelínek)	 701
POJEM STYLU	701
Jazyk, řeč a styl	701
Styl promluvoivý (singulární)	703
Styly obecné	706
Styly objektivní	707
Styly subjektivní	719
Styly funkční	726
Spisovnost ve funkčních stylech	728
POJEM KONKURENČNÍ MNOŽINY	731
KONKURENCE MEZI ZNAKY RŮZNÝCH KÓDŮ	734
Konkurence znaků jazykových a gestikulačně-mimických	734
Konkurence znaků jazykových a ideografických	736
Konkurence jazykových znaků fonických a grafických	737
Konkurenty prozodické	739
Konkurenty grafické	741
KONKURENCE MEZI ZNAKY KÓDU JAZYKOVÉHO	743
Konkurence mezi prostředky odkazovými a lexikálními nebo větnými	743
Konkurenty implicitní a explicitní	744
Konkurence mezi prostředky o různém stupni koherence	752
Syntaktická kondenzace	754
Vyjadřování generalizované a specifikované	762

Konkurenty abstrakční a konkretizační	765
Konkurenty automatizované a aktualizované	768
Idiomy a frazémy	774
Prostředky expresivní	776
Konkurenty s různou stylovou charakteristikou	779
REJSTŘÍK (Z. Hladká)	783